

Monika van den Berg

 GRADA®

Jak se vzájemně chápat

Generace X, Y, Z

Monika van den Berg

Jak se vzájemně chápat

Generace X, Y, Z

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.*

Monika van den Berg

JAK SE VZÁJEMNĚ CHÁPAT

Generace X, Y, Z

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 7612. publikaci

Odpovědná redaktorka Jana Červená
Sazba a zlom Jan Šístek
Návrh a zpracování obálky Antonín Plicka
Ilustrace Nikola Škrabálková

Počet stran 232
Vydání 1., 2020

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2020
Cover Illustration © Nikola Škrabálková, 2020

ISBN 978-80-271-1590-7 (ePub)
ISBN 978-80-271-1589-1 (pdf)
ISBN 978-80-247-2139-2 (print)

PROČ JSEM SE ROZHODLA NAPSAT TUTO KNIHU	9
1. HLAVNÍ HRDINOVÉ A PROSTŘEDÍ	13
Vývoj rodin aneb Od centrality ke spolupráci	17
Vývoj moderní doby aneb Od lidskosti k odlidštění	18
2. NAŠE HLEDÁNÍ ODPOVĚDÍ POKRAČUJE	31
Ledová kra a Titanic	31
Hluboký ponor	33
Co je pod povrchem, se počítá	37
Ptát se „proč“ se počítá	39
Musíte pustit to staré, aby mohlo přijít nové	41
Cesta do hlubin po křivce U	43
Předsudky, předsudky, předsudky...	45
Měnit sebe a tím ostatní? Nesmysl!	47
Prostředí nás utváří	56
Jak začít zkoumat, jaké prostředí máme ve firmě, v rodině či ve skupině?	58
Kdo jsem a co je moje práce	60
S výzkumy si vystačíme	63

3.	VE PROSPĚCH EKOSYSTÉMU	65
	Bezhlavě jednat	70
	Učit se z toho, co bude?	71
	Co se vynořuje	74
	Inspirativní cesty	77
	Struktura je bezpečí, ale odděluje	78
	Za strukturu se neschováš	80
	Důvěra jako cesta k systemickému myšlení	82
	Flexibilita jako cesta k ekosystému a k sobě	84
	Vděk jako cesta k otevřenosti	90
	Od „já“ k „my“	96
	První cesta od „já“ k „my“	98
	Druhá cesta od „já“ k „my“	105
4.	PRACOVAT S VÁŠNÍ A NASAZENÍM	111
	Nevím, čím jsem, ale mám být jako oni	116
	Jaký je dnešní svět	120
	Pracovat s vášní znamená pracovat na sobě	126
	Práce musí být „srdcovka“	128
	Fenomén generací	130
	Na čem stavět mosty?	137
	Archetyp generace	145
	Nikdo není dokonalý	151
	Možná to neplatí tak přesně	153
	Ideálem je bezvěká a bezgenerační společnost	154

Spojit se? A jak?	159
Přestaňme chtít	160
5. PARALELNÍ SVĚTY, KDE SE PROTNOU?	167
Protnou se někdy paralely?	170
Je soužití více generací poklad, ztráta, nebo od každého kousek?	172
Monokultura se ovšem snadno ošetřuje	175
Diverzita je důležitá	179
Vyhovující vícegenerační soužití je jako společenství vlastníků	181
Vícegenerační soužití – budoucnost?	182
Co se vynořuje na pomyslném horizontu?	184
Některé výzvy, které před nás současný život staví	190
Začleňování v rodinách?	192
 CO ŘÍCI NA ZÁVĚR	199
 PŘÍLOHA S POSTUPY A NÁMĚTY	211
Kapitola 1. Hlavní hrdinové a prostředí	211
Kapitola 2. Naše hledání odpovědí pokračuje	212
Kapitola 3. Ve prospěch ekosystému	213
 LITERATURA	223
 O AUTORCE A ILUSTRÁTORCE	227

Proč jsem se rozhodla napsat tuto knihu

„Jsem líná a neumím komunikovat tváří v tvář, jen přes Snapchat. Mám nálepku někoho, kdo je jájinek – údajně mám strategii „já, já, já“. Dělá to, co je výhodné jen pro mne, chci mít výhody bez námahy. Ostatní se na mě dívají z pohledu: to je ta zhýčkaná svými rodiči, kteří jí dali všechno, jen ne lásku. Jednoduše se ode mě očekává určitý typ jednání, protože jsem mileniál...“

Předkládám část výpovědi jedné mladé ženy, která byla na mém workshopu letos na jaře, abych lépe ilustrovala téma této knihy.

V jedné nejmenované organizaci jsem byla přítomna prezentaci výsledků výzkumu. Týkal se velmi aktuálního šetření chování mladé generace na trhu práce, jejích hodnot, požadavků na zaměstnavatele, schopnosti komunikovat svoje požadavky směrem k nadřízenému.

Měla jsem pocit, že jsem se ocitla v zoologické zahradě, kde stojím před klecí a prohlížím si nějaké velmi zajímavé cizokrajné zvíře. Na pódiu totiž kromě promítané prezentace výzkumu byli přítomni také mladí lidé, kteří hovořili o svých pracovních cílech, o očekáváních, o tom, co od zaměstnavatele dostali a co nikoli. Z otázek, které jim byly kladeny, začalo pomalu vysvítat, že publikum předpokládá, že jde o určitý typ člověka, jak jej zná z médií, například z článku „Místo platu pohodu“, který vyšel časopisu *Týden*. Ovšem já jsem si připadala jako v zoo. A říkala jsem si: Vždyť to jsou jen obyčejní mladí lidé, kteří hledají. Hledají svou vlastní cestu životem stejně, jako to dělalo předešlé pokolení, ale starší generace předpokládá, že si ji budou hledat tímtéž způsobem jako ona. Ale protože v posledních letech se život změnil

kvantovým skokem, vypadá to, že tito mladí lidé jsou z jiné planety, že jim nerozumíme, že mají za úkol převrátit svět naruby. A my teď kroutíme hlavami a hledíme na ně, jako by se před námi objevil mimozemšťan ze *Star Wars*, kterého jsme nikdy předtím neviděli.

Připadalo mi to groteskní. Seděla jsem tam, sledovala dění a kladla jsem si otázky: Je to skutečně tak, že existují dva tábory, které se vzájemně nechápou? Je to tak, že existuje nějaká generace X, která je zcela jiná než ostatní, tedy Y, Z a alfa, mileniálové či jak jim budeme říkat, a že nemají žádné styčné body, nic, co by jim pomohlo vzájemně si porozumět? Jsme opravdu tak odlišní, že se nemůžeme pochopit?

Svět se neustále mění, není nic divného na tom, že jde kupředu. Jen v posledních letech nabírají změny na obrátkách, jsme zavaleni záplavou mailů, zpráv, komunikujeme globálně, je nám jedno, jestli nakupujeme ve vedlejší vesnici, či v Asii. Komunikujeme s celým světem, tlak na spotřebu, alespoň v západním světě, roste. To vytváří požadavek na rychlost v rozhodování, čteme a vnímáme selektivně, protože množství informací, se kterým jsme denně ve styku, náš mozek nedokáže zpracovat. Jeho schopnosti se mění, jednoduše „nestíhá“ rozhodování do hloubky, věnovat se hloubavému přemýšlení a pocitům soucitu.

V tomto světě se pohybují mladí lidé, kteří se v něm narodili a přizpůsobili se mu. Jednoduše ztělesňují tuto dobu, ale my se na ně díváme, jako bychom nevěděli, co jsou zač.

Psycholog Miroslav Hofírek tvrdí, že „... mladá generace chce výhody, ale bez námahy.“ Nesdílím tyto názory, i když je slyším velmi často. Nemyslím si, že mladí lidé dostanou všechno bez námahy. Namáhají se hodně, ale jinak, než si představujeme – než si představuje již zmíněná generace X.

Rozhodla jsem se proto vydat se na cestu za dobrodružstvím objevování a pokusit se zachytit, kam se vývoj v postmoderní společnosti dostal, co jsme přehlédli a co můžeme udělat.

Čerpala jsem z vlastní praxe učitele mindfulness, z praxe práce s lidmi, ale také z výzkumů, které byly provedeny v zahraničí. Je velká

škoda, že odborných materiálů v češtině je k tématu velmi málo, a pokud existují, při detailnějším zkoumání se ukáže, že jsou převzaty ze zahraničních publikací či článků, ale nejsou původní, ušité na míru českému prostředí.

Ráda bych vyzdvihla, že tato kniha je cestou, není jednoznačným návodem a paušálním řešením. Je to spíš jakási mapa – kterou cestou se kdo vydá, to je čistě na něm. Protože mapa není krajina...

Dříve, než začnu s výkladem, bych ráda uvedla, že pro účely pocho-
pení prostředí, situací a vývoje musím pro tuto knihu zvolit určitou
míru generalizace. Velmi dobře si uvědomuji, kam zobecnění zavádí,
ale v této chvíli nemohu jinak.

Monika van den Berg, 2. března 2020

1. Hlavní hrdinové a prostředí

Pojďme si na tomto místě krátce osvěžit, jak předešlé generace vypadaly, podrobněji se k tomuto tématu dostaneme v jedné z následujících kapitol. Tato kniha má být jakousi dobrodružnou výpravou, vydáváme se společně objevovat tajemství jednotlivých generací a nyní se dostáváme do bodu, kdy je potřeba vyjasnit si, kdo jsou účastníci tohoto výletu. Nejprve si krátce popíšeme prostředí, do kterého se vydáváme, tedy nastíníme poválečný vývoj.

Druhá světová válka byla předělem ve vývoji Evropy. Po konci války začal svět nabírat jiný směr, začaly se formovat hlavní rysy současné společnosti. Je potřeba připomenout, že některé charakteristiky dnešní společnosti mají kořeny dokonce ještě dříve. Spotřební společnost, nadprodukce, čerpání neobnovitelných zdrojů, znečištění životního prostředí, tání ledovců, finanční inflace, obrovské objemy přepravy zboží a sklady zbraní – to všechno jsou příklady následků obrovského poválečného industriálního rozmachu.

Svět, zejména ten západní, se začal rozpínat, jeho původní hodnoty se postupně proměňovaly, pomalu se přetavovaly až do dnešní podoby. Spotřební společnost nadbytku vzešla z hubených poválečných let.

Rodiče, kteří vyrůstali v letech poválečného budování, a to na obou stranách tehdejší železné opony, zaujímal později vůči svým dětem postoj, že jim chtějí dát to, co oni mít nemohli. A tak pilně pracovali, aby své děti dobře zabezpečili.

Nyní jsme svědky procesu, který směřuje z jednoho extrému do druhého. Jde o reakci na materiální nedostatek, který lidé dříve měli. A jsme

u zrodu nové generace, která naprosto zavrhuje materiální statky. Žije téměř stále s virtuálním světem v ruce – v tabletu nebo mobilu. To, co bylo typické pro jejich rodiče – velké auto, nákladné oblečení, práce v renomované firmě na dobrém postu a budování kariéry na základě postupu od nižší funkce k vyšší – pro ně nepřípadá v úvahu. Odvracejí se od financí směrem k osobnímu rozvoji, sjednocují se napříč Evropou na sociálních sítích, což se projevuje i v módě.

A nyní se dostáváme k představení postav našeho dobrodružného objevování. V současné době označujeme generace, které vznikaly od konce války, jako X, Y a Z. Tyto názvy se běžně používají i u nás. Ovšem u nás asi jen málokdo ví, že jejich popis a definice pocházejí z teorie generací Strausse a Howea. Popis jednotlivých generací tak, jak je u nás běžně vidíme v časopisech, novinách nebo na internetu, je směs pohledu na generace v USA a v Evropě. Sami tvůrci teorie připouštějí, že vývoj, na jehož základě byla teorie vytvořena, má podobné tendence jak v Evropě, tak v USA.

Na první pohled společné rysy vidět nejsou. Například v Evropě mluvíme o poválečné generaci, která je v Americe nazývána tichou generací, ovšem přesto jsou jejich charakteristiky velmi podobné. Je to důsledek obrovského amerického vlivu na západní Evropu i na Českou republiku.

V jedné z dalších kapitol se budeme podrobněji věnovat tématu a rozboru jednotlivých generací. Nyní se podívejme jen na základní esenci, platnou pro Evropu i Ameriku.

1. Generace let 1965–1980

- Jsou to často děti z rozvedených rodin, vychovávané pracujícími matkami. Ať vyrůstaly v rozvedené, či úplné rodině, tyto děti trávily hodně času samy doma kvůli pracovnímu zaneprázdnění rodičů.

- Vydělávat peníze a něco vlastnit je pro ně nejdůležitější hodnotou. Rodiče v roli zaměstnanců považují přesčasy za něco zcela normálního. Nemají potřebu to zmiňovat či být za to nějak zvlášť odměňováni, jsou velmi loajální vůči firmě a svému nadřízenému. Umějí tvrdě pracovat a neptají se proč.
- Trpí pocitem viny vůči svým dětem, protože na ně neměli dost času.
- Technika, se kterou vyrůstali, byla televize, rozhlas, fotoaparát, kazetový magnetofon, páskový magnetofon, telefon, gramofon, v dospělosti potom počítač na děrné štítky, děrné pásky a později stolní počítač.

2. Generace let 1981–1999

- Jsou to lidé, kteří vyrůstali v době změn (u nás pád železné opony), třetí průmyslová revoluce, nástup internetu a virtuálního světa. Tito lidé se nebojí změn, jsou velmi flexibilní.
- Věnují se politickému aktivismu, nemají rádi hierarchické uspořádání společnosti, ale to neznamená, že proti němu tvrdě bojují. Jejich rodiče je vychovávali velmi volně, bez dodržování tvrdých pravidel a bez přísnosti. Děti dostávaly velmi často zpětnou vazbu typu: „Jsi to nejchytřejší dítě v ročníku.“ A to si rodiče také mysleli, bez ohledu na skutečné výsledky dítěte. Konstruktivní zpětnou vazbu, v čem to vlastně vynikají, tito lidé nikdy nedostali. To je činí velmi nejistými – mají údajně, podle tvrzení rodičů, být dobří, ale oni sami nevědí, v čem.
- Je to první generace, která bez ohledu na to, odkud je, z Evropy či Asie, poslouchá stejnou hudbu, obléká se stejně, chodí do stejných restaurací, zajímá se o stejné věci. Většina z nich žije u rodičů nebo v pronajatém bytě s kamarády. Neradi se k čemukoli zavazují. Peníze považují za prostředek, nikoli za cíl, a tak se klidně zadlužují, nevidí v tom nic nekalého, chtějí si užívat právě teď.

- Technika, se kterou vyrůstali, je televize, stolní počítač, mobil, počítačové hry, CD přehrávače, DVD přehrávače.

3. Generace let 2000–2013

- Bez diskuse je to generace sociálních médií a digitálního světa. Všechno sdílejí na sociálních sítích, nečtou, ale dívají se na videa, všechno fotí a prostřednictvím obrázků komunikují víc než slovem či textem. Mají své idoly mezi youtubery, kteří určují žebříček hodnot – když youtuber něco vyznává, je to pro jeho fanoušky svaté a budou to vyznávat také. Proto je velmi důležitý svět influencerů neboli lidí, kteří tuto mladou generaci ovlivňují. Jejich hlavní zábalvou je internet.
- Rodičům většinou nevadí, že jejich děti tráví spoustu času u počítače, her a diskusních fór. Tito mladí lidé jsou díky tomu velmi otrlí. Nebojí se na rozdíl od rodičů projevit svůj názor, ať je jakýkoli. Žijí osamoceně se svým monitorem a s kamarády, kteří jsou skryti za ním. Vůbec jim nevadí, že je nikdy neviděli ani neuvidí, protože jsou z jiného konce světa. Dokonce si myslí, že to, co s nimi sdílejí, je kamarádství, že jsou jejich přáteli. To, že přítel je nablízku, aby mohl pomoci, to je pro ně myšlenka velmi vzdálená.
- Velmi usilují o to, mít úspěch, ale zaměstnanecký poměr je neláká. Chtějí být co nejdéle nezávislí, proto většina z nich zakládá své vlastní podniky. Jsou mezi nimi takoví, kteří v útlém věku, někdy již na konci základní školy, mají společenský úspěch a dost peněz, někdy více než jejich rodiče.
- Facebook a televize jim nic neříkají. Jsou propojeni přes Snapchat, WhatsApp, Instagram, Twitter, protože tato média jim zaručují dostatečnou anonymitu.
- Technika, se kterou vyrůstali, je tablet, notebook, mobil, virtuální brýle, 3D hry.

! Vývoj rodin aneb Od centrality ke spolupráci

Další důležitou součástí našeho dobrodružství je sledovat vývoj, kterým generace procházely. Pojďme se podívat na to, jak kopíruje vývoj ve společnosti a v rodinách. Rodina žije v kontextu společnosti, nikoli osamoceně, a tak na jejím vývoji lze velmi dobře pozorovat dění ve společnosti.

Ještě v období první republiky byla žena vydána-vdána za muže, který ji přebíral z rukou otce do „péče“ – muž a partner byl tím, kdo určoval pravidla v rodině, byl hlavou hierarchie. Rodina byla zdrojem zajištění pro ženu a děti, byla to ekonomická nutnost a zároveň společenská potřeba. Oba se museli v zájmu materiálního zajištění podporovat a držet pospolu. Hlavním živitelem rodiny byl otec a děti byly vychovávány v bázni z něj: „Počkej, až přijde táta, všechno mu povím.“ Výchova se odehrávala pomocí slepého následování příkazů a zákazů, nebylo dovoleno ptát se proč: „Tak to je, protože tak se to dělá.“ Proč se to tak dělá, se nikoho nenapadlo ptát, a pokud se ptal, nedostal odpověď.

V současné době je model tradiční rodiny zcela jiný, jeho původní obsah je dávno překročen. Hierarchie v rodinách se velmi proměnila, místo svrchované moci otce nastoupila spolupráce a partnerství. Když se dřív členové rodiny nemohli domluvit, poslední slovo měl vždy otec, ať měl pravdu, či ne, dnes je poskytován (někdy až příliš) velký prostor tomu, co chtějí děti. Výchova již není diktátem pravidel, ale partnerstvím, rovností v názorech. Rozhodnutí se (více či méně) dosahuje konsenzem všech členů, popřípadě (a to je častější) rodiče stále žádají své děti o rozhodnutí. Velmi často jsme svědky toho, že se rodiče svých předškolních dětí ptají na to, do které základní školy chtějí jít, co chtějí k obědu anebo co mají nakoupit. Ve snaze dopřát dětem svobodu v rozhodování je neúměrně zatěžují rozhodnutími, která jim

nepřináležejí, a zavalují je úkoly, které jsou pro ně příliš těžké. Dítě pak ztrácí hned v útlém věku vztah ke vzoru, k rodiči jako ochránci a přístavu. V dítěti to vzbuzuje velké rozčarování, když zjistí (možná jen podvědomě), že je vychovává slaboch. Reaguje pak na to různě, někdy i patologicky.

Některé rodiny se ve vývoji od centrality ocitly v jakémsi bodě na půl cesty. Proměnily se ve skupinu osamocených jednotlivců, žijících vedle sebe. Členové těchto rodin jsou přesvědčeni, že to, co chci já, má přednost před tím, co chtějí ostatní. A tak jsou takovou pestrkou mozaikou kostiček, které vedle sebe spočívají, ale velmi málo se znají. Proměnili se v individualizované jedince, centrální vedení otcem sice zmizelo, ale místo toho nenastalo žádné jiné.

! Vývoj moderní doby aneb Od lidskosti k odlidštění

Další součástí našeho společného pátrání po klíči k porozumění generacím je moderní doba. Co si pod tímto pojmem představujeme? Podíváme se na to, čeho dosáhl vývoj společnosti v období života výše zmíněných generací. Budeme pozorovat uspořádání světa kolem nás a podíváme se na to, jak se zrcadlí v nás samotných.

Obrovský rozvoj kybernetiky ve 20. století nás přivedl do situace, kdy neexistuje univerzální pravda, vše může být jakkoli, protože vše může být upraveno, dobarveno, zmanipulováno. Každý má svobodu zveřejnit na internetu, co chce, každý má svou pravdu a tu šíří. Každá pravda se velmi rychle mění v jinou pravdu či je vyvrácena dalším tvrzením, třeba i falešným. Nikdo neověřuje zdroje, ze kterých své pravdy

čerpá, jen kopíruje z internetu. Kvůli tomu pevně zakořeněné, trvalé a dlouhodobé hodnoty a pravdy mizí.

Dalším rysem moderní společnosti je, že žijeme v přednastavených procesech, v nich se pohybujeme na internetu, ve svém internetovém bankovníctví, při žádostech o doklady, při nákupech, dokonce i v myčkách aut... I taková zcela osobní věc, jako je péče o nemocné či sociální péče, byla proměněna v předem definovaný proces. A co je mimo něj, to se neposkytuje. Jinými slovy: ten, kdo rozváží obědy lidem, kteří si nezládají uvařit, je nesmí naservírovat na talíř. To není v popisu funkce rozvozu oběda, i kdyby rozvázející viděl, že dotyčnému člověku dělá velkou potíž si jídlo dát sám na talíř. Nějak se vytratila lidskost. Procesy řídí náš život.

Dobrovolně jsme uzamkli svět, ve kterém žijeme, do procesů, abychom jej mohli zpracovávat počítači. Bohužel to s sebou přineslo obrovské odcizení:

- **Odcizujeme se přírodě.** Výsledky vidíme v ekologických katastrofách, v erozi půdy, v narušení životního prostředí, ve změně klimatu. V zemědělství u nás jsou vlastníci půdy odděleni od práce na ní, půdu si pronajímají, takže ten, kdo na ní hospodaří, není vlastníkem. Podle toho se k ní také pronajímatel chová. Využíváme zdroje tak, že nejsou schopny se obnovit. Obnovitelných zdrojů planety využíváme 1,5krát.
- **Odcizujeme se sociálně.** Fragmentace společnosti došla do stavu, kdy nás zaplavují konflikty a násilí. Bohatství segreguje společnost. Hrstka firem [1], zvaných *Frightful Five*, tedy Google, Apple, Amazon, Microsoft a Facebook, se stává tak vlivnou, že společně jsou silnější než některé vlády. Bohatství se kumuluje v rukou pár vlivných lidí, kteří vlastní víc než zbytek lidstva.
- **Odcizujeme se sami sobě a svým blízkým.** Naše vědomí již není s námi v přítomném okamžiku, ale velmi často žijeme myšlenkami jinde, než je naše tělo. Bloudíme v minulosti či hledíme do budouc-